

بررسی مفهوم و جایگاه امنیت و دفاع در اندیشه‌ی امام خمینی (د)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۰/۱۲	محمود واثق ^۱
تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۲۷	نرجس سادات حسینی نصرآبادی ^۲
صفحات مقاله: ۸۹ - ۱۱۸	

چکیده:

امنیت و دفاع از جمله موضوعات پر اهمیتی به‌شمار می‌روند. که جایگاه خاصی در مطالعات سیاسی و اجتماعی دارند. از جمله اندیشمندان برجسته‌ای که در این زمینه به اظهار نظر پرداخته و طی مباحث فلسفی، کلامی و فقهی به تبیین مفهوم، جایگاه و کارکرد دو موضوع امنیت و دفاع مبادرت نموده است، امام خمینی (ره) می‌باشد. غالب آرا و دیدگاه‌های امام خمینی (ره) در این زمینه را می‌توان عمدتاً در مباحث فقه‌سیاسی ایشان ملاحظه نمود. از نظر امام خمینی (ره)، امنیت در حوزه‌ی فردی، مستقیماً با امنیت در حوزه‌ی اجتماعی گره می‌خورد و مکمل یکدیگر محسوب می‌گردد. به عبارتی، امنیت فردی که تابع احساسات افراد می‌باشد، در شکل جمعی معادل امنیت اجتماعی است. البته به نظر می‌رسد استمرار زندگی عمومی همان بقای حیات اجتماعی و عمومی بوده و امنیت افراد با امنیت جامعه به هم پیوسته است. زمانی که امنیت چه در بعد فردی و چه در بعد اجتماعی با تهدید و خطرات گوناگون مواجه می‌شود، بحث دفاع پیش می‌آید.

در مقاله‌ی حاضر تلاش شده تا موضوع امنیت و دفاع در رابطه با حفظ کیان جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه امام خمینی (ره)، با روش توصیفی-تحلیل محتوا و از نوع تحقیقات بنیادی است که مورد بحث و بررسی قرار گیرد. اطلاعات مربوط از روش کتابخانه‌ای و رایانه‌ای گردآوری شده است. و در مرحله‌ی بعد، با اتکا به داده‌های مزبور، به تحلیل آرا و دیدگاه‌های امام خمینی (ره) در زمینه‌ی امنیت و دفاع پرداخته شده است. از سخنان امام خمینی (ره) می‌توان چنین دریافت که دفاع سازوکاری فلسفی و واقع‌گرایانه به حساب می‌آید و به معنای دفع دشمن و تدارک بازدارندگی مؤثر بوده و قاصدهای مبنایی و حیاتی است. بنابراین، تفکر در مبانی اندیشه‌ی دفاعی اسلام از مقدمات اولیه‌ی تنظیم امور دفاعی

۱ - استادیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران

۲ - دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران

جامعه‌ی اسلامی و ایجاد امنیت به‌شمار می‌رود و در مراحل بعد، نحوه‌ی یافتن راهکارهای مطلوب در موضوع دفاع حائز اهمیت می‌شود.

* * * * *

واژگان کلیدی

امنیت، دفاع، مبانی اندیشه‌ی دفاعی اسلام، مقدمات اولیه‌ی تنظیم امور دفاعی جامعه‌ی اسلامی، امام خمینی (ره)، جمهوری اسلامی ایران.

مقدمه

بنا به نظر امام خمینی (ره) «حفظ نظام جمهوری اسلامی ایران»، مبنای اصلی تأمین امنیت است و در این میان، نه تنها امنیت مردم مسلمان و امنیت حکومت جمهوری اسلامی ایران از هم جدا نیست، بلکه مرتبط با امنیت و منافع دیگر مسلمانان جهان نیز می‌باشد. بنابراین، همان‌طوری که امنیت جمهوری اسلامی ایران برای جهان اسلام امنیت به‌دنبال می‌آورد، امنیت جهان اسلام نیز موجب امنیت جمهوری اسلامی ایران می‌شود. امنیت پایدار نزد امام خمینی (ره) اهمیت خاصی دارد. امنیت پایدار از نظر ایشان معادل امنیت کامل جمهوری اسلامی بوده و با امنیت جهان اسلام گره خورده است. البته این دیدگاه بیانگر آرمان‌های امام است که باید گام به گام به سوی آن حرکت نمود. همین نظر، منشأ بیداری اسلامی و الگوگیری سایر ملت‌ها از انقلاب اسلامی است. ایشان بر این باور بود که امنیت پایدار مفهومی درون‌زا بوده و ناشی از مقابله‌ی مسلمانان با قدرت‌های سلطه‌گر شرق و غرب می‌باشد.

امام خمینی طی سخنانی در این زمینه چنین می‌گوید: همیشه و در تمام مراحل تاریخ از زمان حکومت‌های پادشاهی تا الان که پایه و اساس بیش‌تر کشورهای دنیا جمهوری است و دولت در کنار مردم و با رأی مردم و با کمک ملت خود، سرزمین خود را به آبادانی می‌رساند، اندیشیدن به‌خصوص در حیطة‌ی دفاعی، برای ایجاد امنیت در سرزمین بسیار اهمیت دارد. بر اساس تأکیدات مصرح در قرآن کریم، با توجه به اهمیت موضوع دفاع و حفظ حدود و ثغور جامعه‌ی اسلامی، دفاع امری واجب و لازم برای مسلمانان (به‌طور عام) و حاکمان (به‌طور

خاص) می‌باشد که پیش و بیش از هر اولویت دیگر اجتماعی مدنظر کلام وحی قرار گرفته است؛ زیرا اساساً بدون حفظ حدود و مرزها، بقای هویت اسلامی در جامعه امکان‌پذیر نیست. بنابراین، تفکر در مبانی اندیشه‌ی دفاعی اسلام از مقدمات اولیه‌ی تنظیم امور دفاعی جامعه‌ی اسلامی و ایجاد امنیت به‌شمار می‌رود و در مراحل بعد، نحوه‌ی یافتن راهکارهای مطلوب در موضوع دفاع (اعم از این‌که این پاسخ علم به یک واکنش دفاعی باشد یا تأسیس یک جبهه‌ی دفاعی)، حائز اهمیت می‌شود. (عصاریان‌نژاد، ۱۳۸۷)

روش تحقیق

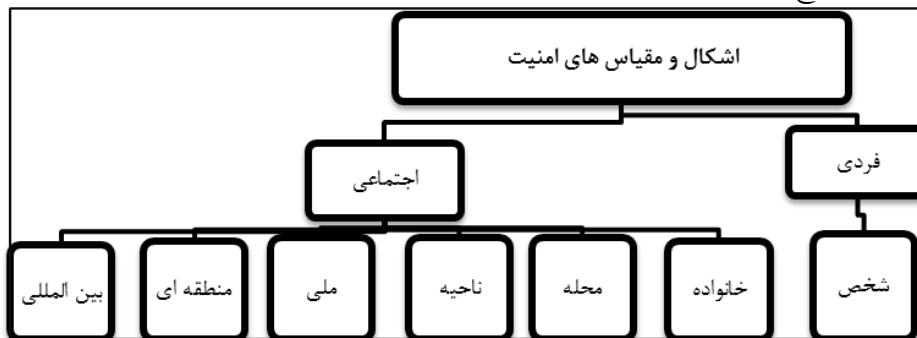
این تحقیق از نوع تحقیقات بنیادی است که با روش توصیفی-تحلیل محتوا تدوین شده است. اطلاعات مربوط از روش کتابخانه‌ای و رایانه‌ای گردآوری شده است. در بخش کتابخانه‌ای، با استفاده از اسناد و مدارک موجود در آرشیو کتابخانه‌های تخصصی و برخی پژوهشکده‌های مطالعات راهبردی به جمع‌آوری داده‌ها اقدام گردیده و در مرحله‌ی بعد، با اتکا به داده‌های مزبور، به تحلیل آرا و دیدگاه‌های امام خمینی (ره) در زمینه‌ی امنیت و دفاع پرداخته شده است.

چارچوب نظری تحقیق

امنیت: امنیت به‌عنوان یک مؤلفه‌ی ژئوپلیتیکی، مهم‌ترین آرمان انسان و موجود زنده تلقی می‌شود. امنیت بسته به متغیرها و عوامل مؤثر بر بقا، حیات سالم و بی‌دغدغه‌ی انسان، دارای ابعاد مختلف می‌باشد. به عبارتی، حفظ وجود و حیات سالم و آرامش‌بخش انسان موکول به تأمین همه‌ی نیازهای مادی و معنوی انسان است که در صورت عدم تأمین یا وجود نقص و تنگنا در تأمین آن، حیات سالم و وجود انسان به چالش کشیده می‌شود و با تهدید روبرو می‌گردد و بلافاصله نیاز به امنیت و مفهوم آن در ارتباط با نیاز یا نیازهایی که با تنگنا روبرو شده، در ذهن شکل می‌گیرد. (حافظ‌نیا، ۱۳۹۰: ۳۲۴) امنیت عبارت است از توانایی کشور در دفع تهدیدهای خارجی علیه حیات سیاسی یا ملی. (برژینسکی، ۱۳۶۹: ۱۲)

کشوری دارای امنیت است که در صورت احتراز از جنگ، مجبور به فدا کردن منافع حیاتی خود نباشد و در صورت وقوع جنگ منافع حیاتی خود را با پیروزی در جنگ حفظ کند. (روشندل، ۱۳۷۴: ۱۱)

اشکال و مقیاس‌های امنیت: امنیت به دو سطح فردی و جمعی تقسیم می‌شود. امنیت فردی همان امنیت شخصی است که طیف آن با طیف نیازها، منافع و قلمرو شخصی افراد تناظر دارد. امنیت جمعی مربوط به گروهی از افراد می‌باشد. امنیت جمعی و گروهی خود دارای سطوح مختلف است که در شکل شماره‌ی ۱ نشان داده شده است:

شکل شماره‌ی ۱: اشکال و مقیاس‌های امنیت (ترسیم از نگارندگان)

با وجود این، مباحث امنیتی عمدتاً حول محور امنیت ملی می‌چرخد. امنیت ملی از دو واژه‌ی امنیت و ملی تشکیل شده که هر کدام از این دو واژه تأثیر عمیقی بر دیگری گذارده است. واژه‌ی امنیت یعنی ایمنی و آسودگی از خطر و واژه‌ی ملی که مربوط به ملت می‌شود و از زمان شکل‌گیری انقلاب‌های مردمی و پایه‌گذاری اولین حکومت‌های مردمی در جوامع مغرب‌زمین متداول گشته، بتدریج به جوامع شرقی و ایران نیز رسیده است، ترکیب این دو بایکدیگر، به منزله‌ی اصطلاحی نوین و حوزه‌ی مطالعاتی خاص، با عنوان امنیت ملی، حوزه‌ای جدید و مفهومی کاملاً غربی است که در خلال و متعاقب جنگ جهانی دوم مطرح گردیده است. (حسن‌پور، ۱۳۸۲: ۷۸)

حوزه‌های امنیت: برای رسیدن به امنیت پایدار، لازم است که امنیت در همه‌ی حوزه‌ها به‌طور متوسط وجود داشته باشد. صرف توجه به یک حوزه‌ی امنیت (مثلاً امنیت سیاسی)،

باعث می‌شود تا امنیت همه‌جانبه که زیربنای امنیت ملی است، با مشکل روبرو شود. در این صورت، رسیدن به اهداف ملی و به تبع آن اهداف بین‌المللی، امری امکان‌ناپذیر خواهد بود. حوزه‌های امنیت که در جدول ۱، به آنها اشاره می‌شود، با یکدیگر رابطه‌ی متقابل دارند و لازم و ملزوم یکدیگر هستند؛ به‌طوری که در صورت ناکارآمدی در یک حوزه، سایر حوزه‌ها کارآمد عمل نمی‌کنند. در اینجا کاربرد «نظریه‌ی وابستگی متقابل» و «نظریه‌ی سیستمی»، کاملاً محسوس است. چون در این نظریه‌ها اصل همکاری و داشتن هدف غایی محور اساسی است و این نظر می‌تواند در رابطه با همکاری حوزه‌های امنیتی هم مورد استفاده قرار گیرد.

جدول شماره ۱ - حوزه‌های امنیت (ترسیم از نگارندگان)

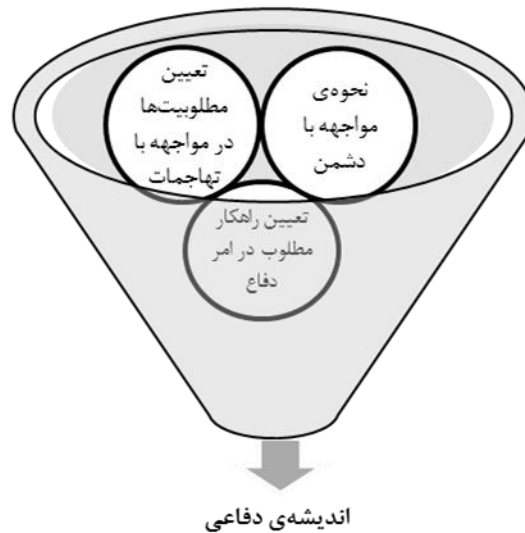
امنیت سیاسی	به معنای وجود فضا و نظام سیاسی است که در آن مردم آزادانه و بدون ترس و وحشت بتوانند مواضع سیاسی و باورهای خود را در چارچوب قوانین موجود بیان کنند.
امنیت فرهنگی و اعتقادی	به معنای مصونیت فرهنگ و ارزش‌های فرد و جامعه، از هرگونه تعرض و تهدید
امنیت اقتصادی	به معنای حفظ و ارتقای زندگی مردم یک جامعه و عدم وابستگی به دیگران در مهیا کردن کالاهای ضروری زندگی
امنیت اجتماعی	به معنای سلامت افراد جامعه درمقابل اقدامات خشونت آمیز و رفع دغدغه‌های ذهنی
امنیت نظامی	به معنای توانایی مقابله و رفع دشمنان احتمالی و مجهز بودن از نظر تسلیحات نظامی
امنیت سایبری	به معنای مصونیت فضای سایبر به مثابه فضای محیطی، برای استفاده‌ی ایمن مردم از آن

امنیت پایدار: امنیت پایدار امنیتی است که همه‌ی عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی همزمان و پیوسته به‌کار گرفته می‌شود تا ارزش‌های اساسی برای رشد و تعالی انسان‌ها مورد هجوم واقع نشود و در صورت وقوع تهاجم اعم از فرهنگی، اقتصادی، سیاسی،

اجتماعی و امنیتی، توسط خود مردم از آنها دفاع شود. امنیت پایدار امنیتی است که همه‌ی عوامل به‌طور پیوسته به‌کار گرفته می‌شود تا ارزش‌های اساسی مورد هجوم واقع نشوند. (نوروزی، ۱۳۸۵: ۱۴۱)

مفهوم دفاع و اندیشه‌ی دفاعی: دفاع به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که انسان برای حفظ و حراست از حیات، اعتقادات، سرزمین و... خود در برابر خطراتی که او را تهدید می‌کند، انجام می‌دهد.

در موضوع، «اندیشه‌ی دفاعی»، سازوکار فلسفی و واقع‌گرایانه در موضوع دفع دشمن و بازدارندگی مؤثر، یک قاعده‌ی مبنایی است که اقدامات دفاعی را هدایت می‌کند یا تحت تأثیر قرار می‌دهد و می‌تواند به‌عنوان راهنمای عمل یا مبنایی برای پایداری و مقاومت در برابر ظلم و تجاوز معرفی شود. بنابراین، فایده و دستاورد عمده‌ی تعیین اصول در مقوله‌ی دفاعی، پی‌ریزی شالوده‌ای است که بتوان با اتکای به آن، ساختارهای لازم و مستحکم دفاعی و بازدارنده را ایجاد کرد تا این اصول بنیادین، استحکام روبنای آن را تضمین کند. بر این اساس، تفکر در مبنای اندیشه‌ی دفاعی اسلام، از مقدمات اولیه‌ی تنظیم امور دفاعی جامعه‌ی اسلامی به‌شمار می‌رود. همانند همه‌ی مسائل سیاسی و اجتماعی، اندیشه‌ی دفاعی در اسلام را می‌توان در دو منبع، مورد بررسی قرار داد. متون و منابع اولیه‌ی اسلام یعنی قرآن و دوم آرا و اندیشه‌های اندیشمندان بزرگ مسلمان نظیر امام خمینی^(ره). اندیشه‌ی دفاعی شامل سه مؤلفه‌ی اصلی است که در شکل شماره‌ی ۲ نشان داده شده است:

شکل شماره ۲: مؤلفه‌های مهم در اندیشه‌ی دفاعی (ترسیم از نگارندگان)

با توجه به شکل بالا می‌توان دریافت که لازمه‌ی اندیشه‌ی دفاعی کارآمد آن است که اولاً نحوه‌ی مواجهه با دشمن در مواقع ضروری معلوم شود. دوم این‌که بتوان از بهترین راه‌ها برای مواجهه با تهاجمات استفاده کرد و سوم این‌که راهکار مطلوب در امر دفاع مشخص شود تا پیروزی حاصل آید.

اشکال دفاع: دفاع دارای اشکال و انواع گوناگونی است، اما در یک تعریف کامل، می‌توان دفاع را به دو شکل طبقه‌بندی کرد:

دفاع غریزی: به دفاعی که ناخودآگاه انجام می‌شود و در بین تمام موجودات زنده مشترک است، دفاع غریزی می‌گویند.

دفاع آگاهانه: دفاع آگاهانه مخصوص انسان است و با استفاده از عقل، اراده و اختیار صورت می‌گیرد. دفاع آگاهانه‌ی انسان فقط در مورد جسم و جان و امور مادی صورت نمی‌گیرد، بلکه شامل ارزش‌های معنوی هم می‌شود.

دکترین‌های دفاعی:

اصل موازنه‌ی قوا: توازن قدرت به منزله‌ی یک وضعیت یا نوعی شرایط است که متضمن ترتیباتی عینی است و در آن رضایت خاطر نسبتاً گسترده‌ای در ارتباط با نحوه‌ی قدرت میان چند بازیگر یا کشور وجود دارد.

اصل بازدارندگی: بازدارندگی در معنای لغوی به معنای پیشگیری (شخصی) از انجام عملی به سبب ترس، وحشت، تهدید و ترور می‌باشد. بازدارندگی یک راهبرد پیشگیرانه تلقی می‌شود که تحقق آن یکی از دغدغه‌های اصلی بیش‌تر دولت‌ها می‌باشد. بازدارندگی به‌عنوان یک راهبرد، در پی آن است که متخصصان را به نحوی تشویق و ترغیب کند تا در پیگیری منافع خود از انجام برخی اقدامات پرهیز کنند. به‌طور کلی می‌توان گفت: بازدارندگی نوعی اعمال نفوذ است که ضمن آن‌که طرف مقابل تهدید می‌شود، چنان‌چه در جهت مطلوب عمل کند، مورد مجازات یا دست‌کم محرومیت قرار نخواهد گرفت. در واقع، نظریه‌ی بازدارندگی بر این باور است که در شرایطی که هزینه‌ی پیش‌بینی‌شده برای یک تجاوز نظامی از منافع موردنظر بیش‌تر باشد، تصمیم‌گیرندگان از توسل به جنگ خودداری می‌کنند.

اهداف و الزامات دفاعی:

- دفاع از اصول و ارزش‌های دینی و ملی؛
- دفاع از ناموس در برابر بیگانگان؛
- دفاع از مظلومان در برابر ظالمان؛
- دفاع از کشور و سرزمین.

یافته‌های تحقیق**مکتب امنیتی جامع امام خمینی (د)**

بنا به نظر امام؛ حفاظت از حیات و پایداری نظام اسلامی «حفظ نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران» مبنای اصلی تأمین امنیت است و در این میان، نه تنها امنیت مردم مسلمان و

امنیت کشور و حکومت جمهوری اسلامی ایران از هم جدا نیست، بلکه مرتبط با امنیت و منافع دیگر مسلمانان جهان نیز می‌باشد. بنابراین، امنیت جمهوری اسلامی ایران برای جهان اسلامی امنیت می‌آورد. البته این دیدگاه بیانگر آرمان‌های امام است که باید بسوی آن حرکت نمود. همین نظر منشأ بیداری اسلامی و الگوگیری سایر ملت‌ها از انقلاب اسلامی در سال‌های اخیر شده است. امام خمینی (ره) در این زمینه می‌گوید: مسأله‌ی حفظ نظام جمهوری اسلامی در این عصر و با وضعی که در دنیا مشاهده می‌شود و با این نشانه‌گیری‌هایی که از چپ و راست و دور و نزدیک نسبت به این مولود شریف می‌شود، از اهم واجبات عقلی و شرعی است؛ حفظ جمهوری اسلامی یک واجب عینی است. (صحیفه‌ی نور، جلد ۱۰: ۲۲۶)

اصولاً جهان سوم مشککش این است که نظم موجود را از یکی از کشورهای فاسد دنیا آورده‌اند و این باعث ایجاد مصیبت برای این کشورها شده است. برای حفظ جمهوری اسلامی باید همگی متوسل باشیم و از همین راه باید مواظب اسلام باشیم. این داستان حفظ نظام جمهوری اسلامی و مشروعیت آن یعنی همان حفظ قرآن و اسلام است. ایشان در جایی دیگر بیان می‌دارد: هر نظامی را که آورده‌اند، ببینید که اسلام و ارزش‌های اسلامی در آن حفظ می‌شود یا نه؟ اگر دیدید در نظامی که ارائه می‌شود، گوشه‌ای از آن به اسلام، قرآن، ولایت فقیه و مردم آسیب وارد می‌کند، با این نظم مبارزه کنید، چون این نظم امنیت ملی را به خطر می‌اندازد. برخی از مدیران در دولت‌های قبل وقتی بر مسند قدرت رسیدند، ادعا کردند می‌خواهند بی‌نظمی را از بین ببرند، اما رهبری و مؤمنان دیدند که بعضی جاها به قرآن، ولایت فقیه، اهل بیت و نظرات امام (ره) بی‌حرمتی می‌شود، مقاومت کردند و نگران شدند و آنها را کنار زدند. سپس دوم خردادی‌ها آمدند که آنها هم ادعای نظم داشتند؛ ولی عملاً با آرمان‌های امام مخالفت می‌کردند.

رویکرد امنیت پایدار در مکتب امام خمینی (ره) این است که هرکسی گفت من طرح دارم، حرف دارم و داد سخن کرد، باید این سه شاخص را در او جستجو نمود. اگر دیدید که با این شاخص‌ها می‌خواهد مقابله کند، دیگر می‌شود جریان انحرافی، در مکتب امنیتی امام (ره) انحراف از این شاخص‌ها جرم علیه امنیت ملی است. هر کس به این شاخص‌ها (قرآن، ولایت فقیه،

نظرات امام) خدشه وارد کند، به اصول لطمه زده است. براین اساس، در مکتب امنیتی امام^(ره)، وحدت داخلی، حضور و پایداری ملت در صحنه، احساس مسئولیت، متعادل و به هنگام بودن، تلاش مسلمانان و مستضعفان جهان برای جمهوری اسلامی ایران، آمادگی برای دفاع همه‌جانبه، حفظ نظم و رعایت سلسله‌مراتب در نیروهای نظامی و انتظامی، وحدت ارتش و سپاه، عدم سوء استفاده از آزادی و جلوگیری از هرج و مرج، جلوگیری از اشاعه‌ی تفرقه میان مسلمانان، همه و همه از جمله رویکردهایی بود که امام^(ره)، برای پایداری امنیت در نظام مورد تاکید خود قرار می‌داد. ایشان می‌گوید: «تداوم استقلال، امنیت و بقای جنبه‌های سیاسی و اجتماعی و اقتصادی هر کشور، مستقیم یا غیرمستقیم وابسته به قوای انتظامی و ارتش بوده و در کنار قوای انتظامی، پاسداران انقلاب نیز به حفاظت انقلابی اشتغال دارند و باید ملت محترم با تمام قوا کوشش در حفظ این قوای انتظامی و فعال نمایند.» (صحیفه‌ی نور، جلد ۸: ۹۲)

به این ترتیب، در مکتب امنیتی امام^(ره) در خصوص امنیت دو ویژگی کاملاً بارز، برجسته می‌شود. از یک سو، از جنبه‌ی پایداری امنیت در جهان اسلام و امت اسلامی برای امام^(ره) بیش از هر چیز دیگر مهم می‌باشد و از سوی دیگر، امنیت نظام جمهوری اسلامی ایران نیز در راستای امنیت کلی امت اسلامی تعریف شده و بیشتر دارای ماهیت مکتبی است؛ یعنی ایران امن برای جهان اسلام امنیت می‌آورد و امنیت جهان اسلام امنیت ایران را بیمه می‌کند.

مباحث امنیتی مربوط به مکتب امام^(ره) از آنجایی مورد توجه قرار می‌گیرد که در واقع اندیشه‌های سیاسی و حکومتی این مکتب، بازتاب تفسیر و اجتهاد ایشان از سیاست و حکومت در اسلام می‌باشد که امام خمینی^(ره) با توجه به تشخیص و احساسی تکلیفی که در خصوص حکومت اسلامی داشتند، تمامی تلاش خود را چه در دوران مبارزات و چه در دوران استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران، صرف پیاده نمودن آن نمودند. ایشان در زمینه‌ی مفاهیمی چون امنیت پایدار نیز دارای مکتب خاص خود هستند و دیدگاه‌های ایشان به‌طور همه‌جانبه، مباحث سیاسی و حکومتی نظام را در دوران سی و چند ساله‌ی عمر آن تحت تأثیر خود قرار داده است.

جوهره‌ی اصلی مکتب امنیتی امام خمینی (ره) را باید در نوع نگاه و برداشت ایشان از احساس پایدار امنیت حاکم بر تعاملات انسانی فرد با جامعه و افراد و کشورها در عرصه‌های روابط ملی و بین‌الملل جستجو نمود که نفی هرگونه سلطه‌گری و سلطه‌پذیری و توجه به خودباوری، محوری‌های این مکتب را تشکیل می‌دهند. در مکتب امنیتی امام خمینی (ره)، چند شاخص قابل توجه است که چه امنیتی را می‌توان امنیت پایدار قلمداد کرد و چه عواملی موجب ظهور و پایداری امنیت می‌شود؟ در اندیشه‌ی امام بدون پاسخ‌گویی به این سؤالات، نمی‌توان در مورد لزوم پایداری امنیت نفیاً یا اثباتاً سخنی گفت. به عبارت دیگر، امام (ره) به‌عنوان یک شخصیت مکتبی، انقلابی، فقیه و عالم دینی مدافع سازوکارهای مرسوم امنیتی نیست، بلکه در مواجهه با هر سازوکاری، اولین سؤال، کشف مشروعیت و انطباق آن با اسلام است و بر این اساس، موضع بعدی اتخاذ می‌شود. جلوه‌ی انقلابی و شخصیت امام (ره) و خط امام (ره) در مواجهه با همین سؤال‌ها ظاهر می‌شود، اما آنگاه که در نگاه به امنیت جهانی، آن را امنیتی مدافع منافع و مطامع جهان‌خواران و پایمال‌کننده‌ی حقوق مستضعفان می‌یابد، حکم به عدم مشروعیت آن می‌دهد و رسالت مقابله با آن را در خود احساس می‌کند. همین نگاه در مواجهه با حکومت شاه نیز نافذ بود و طبیعی است که وقتی آن را مشروع و ظالمانه یافت، خود را موظف به تأمین امنیت آن ندید و به مقابله با رژیم برخاست. (فیروزآبادی، ۱۳۹۱: ۵۷)

ابعاد امنیت از دیدگاه امام (ره): در مکتب امام (ره) امنیت برای پایداری جهان اسلام امری ضروری است. ایشان در راستای ابعاد امنیت، صاحب نظرات جامعی بود که در ادامه به آنها اشاره می‌شود:

امنیت فرد: شامل امنیت فرد در زندگی خود و سلامت جسم و صحت فرد و شهرتش در حدود قانون است. در خصوص امنیت اجتماعی یا تأمین اجتماعی. امام خمینی (ره) معتقد است: هر فرد حق دارد که از امنیت نسبی برخوردار باشد. یعنی از نظر جانی، مادی و معنوی باید در یک محیط امن و با آرامش زندگی کند تا استعدادهای وی به شکوفایی برسد، در غیر این صورت، فرد در طی کردن مراحل تکامل و سیر سعادت دچار نقصان می‌شود و در جای

خود بدون ترقی باقی می‌ماند و این امر در نهایت به سلامتی جامعه ضرر می‌رساند. پس مسئولان باید شرایط را برای افراد جامعه فراهم کنند تا در مسیر رشد جامعه موفق باشند و برنامه‌های‌شان هدفمند باشد تا نتیجه‌ی مثبت حاصل آید. (pishkesvat.ir)

امنیت اجتماعی: این حوزه به دو معنا به کار برده می‌شود: نخست، مصون بودن و حالت فراغت عموم افراد جامعه از تهدیدات یا اقدامات خلاف قانون شخص، گروه و دولت‌های ستیزه‌گر. دوم، پیش‌بینی و تدارک کمک دولت برای تأمین نیازهای مردم و در نتیجه فقدان بیماری، کاهش بی‌کاری، رضایت‌مندی در دوران سالمندی و... در مجموع، امنیت اجتماعی به مجموعه توانایی‌ها و سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های یک ملت برای حفاظت از خود و ارزش‌های داخلی در مقابل تهدیدات خارجی گفته می‌شود. امنیت اجتماعی مربوط به امنیت کل جامعه‌ی بشری می‌شود که دارای ابعاد گوناگون در عرصه‌های مختلف است. منظور از ابعاد امنیت، (امنیت خانواده، محله، ملی و جهانی) یعنی سطوحی که امنیت باید در آنها وجود داشته باشد، است. منظور از عرصه‌های امنیت، (امنیت فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و نظامی اقتصادی) یعنی زمینه‌هایی که در یک جامعه وجود دارد و مسئولان جامعه طی برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت و میان‌مدت در صدد رشد این زمینه‌ها هستند، می‌باشد تا افراد در هر کدام از این عرصه‌ها احساس کمبود در برآورده شدن نیازهای خود را نکنند.

به استناد تاریخ انقلاب اسلامی، پایدارترین نوع امنیت اجتماعی آن است که بر سازگاری هنجاری افراد و احساس همدلی و یکرنگی هرچه بیش‌تر آنها نسبت به یکدیگر استوار شده باشد. بدیهی است اتخاذ راهکارهایی که به تقویت و گسترش روزافزون این احساس کمک رساند، به‌طور قطع به همان میزان ضریب امنیتی جامعه را نیز افزایش می‌دهد. از جمله سازوکارهای مؤثر در این رابطه، ایجاد و تقویت روح فرانگری و ترجیح منافع ملی بر منافع فردی و شخصی در جامعه است که تنها با گسترش فرهنگ مشارکت و به‌ویژه احترام و ارج نهادن به شخصیت افراد است که می‌توان به تبلور و تجلی آن امیدوار بود. امام با عنایت به این واقعیت و نیز تأثیرگذاری و کارآمدی مشارکت جوانان در عرصه‌های مختلف بیان می‌کند: جوانان متعهد در طول تاریخ و خصوصاً دانشجویان مسلمان در نسل حاضر و در نسل‌های

آینده، سرمایه‌های امیدبخش اسلام و کشورهای اسلامی هستند. اینها هستند که با تعهد و سلاح و استقامت و پایداری می‌توانند کشتی نجات امت اسلامی باشند. (کلاهچیان، ۱۳۸۴: ۶۲)

گفتار مذکور، بازتاب نگرش کلی اسلام و اهتمام و توجه این مکتب به نقش فعال و تعیین‌کننده‌ی قشر جوان در پاسداری از ارزش‌ها که محور و مبنای امنیت است، می‌باشد. امام خمینی (ره) به صراحت مسئولیت سنگین جوانان را گوشزد می‌نماید: ای جوانان عزیز! و ای دانشجویان و دانشمندان! و ای امید امروز و فرداهای امت و اسلام! امانت بزرگ استقلال و آزادی که از دام دو قطب شرق و غرب با مجاهدت و فداکاری ملت ایران به دست آمده است، به شما سپرده شده و مسئولیت بزرگی بر عهده‌ی همه گذاشته شده است، همه‌ی ملت و بخصوص دانشجویان مسلمان که رهبران آینده هستند، مسئول نگهداری از این امانت بزرگ الهی می‌باشند. (www.hawzah.net) فراهم ساختن بستر مشارکت مردم و به‌ویژه جوانان در قالب بسیج مستضعفین از سوی امام (ره)، با توجه به این اصل بنیادین که تمایل به مشارکت و رهبری در هر جامعه‌ای از جمله عوامل مهم انگیزش برخی از انسان‌ها- به‌ویژه تحصیل‌کردگان- است و در صورتی که توزیع قدرت به‌طور وسیعی انجام نشود و از آن برای ایجاد تعدیل و هماهنگی استفاده نگردد، ممکن است توانایی‌های ارزشی تا بدان حد زوال پذیرد که خشونت جمعی حتمی شود، قابل توجیه و درک است. چه آن‌که با تشکل جوانان در این نهاد ضمن آن‌که توانایی‌های ارزشی پاس‌نهاد شده و از پیامدهای سوءاحساس عدم مشارکت نیز تا حد زیادی کاسته و بدین‌گونه امنیت عمومی تضمین می‌گردید... «تا شما جوانان بیدار و سایر قشرهای ملت بزرگ با این شور و شعور در صحنه حاضرید، به کشور جمهوری اسلامی آسیبی نخواهد رسید...» «ما همیشه محتاج به شما جوانان هستیم... شما حافظ امنیت منطقه هستید و این خدمت بزرگی است که به برادران و خواهران خود نمودید.» (صحیفه‌ی امام، جلد ۱۱ و ۱۲: ۱۲۱-۱۲۲)

امنیت خانواده: خانواده اولین و مهم‌ترین نهاد در جامعه است. اگر خانواده‌ها بتوانند امنیت را در چارچوب خانه برای یکدیگر فراهم آورند، شخص هیچ‌گاه برای تأمین امنیت خود به بیرون از خانه و رفقای خیابانی و مراکز نامشروع پناه نمی‌برد. اساس شخصیت افراد از طریق نوع برنامه‌ریزی در خانواده شکل می‌گیرد، پس هرچه خانواده امن‌تر باشد، افراد جامعه

سالم‌تر و ایمن‌تر در برابر خطرات فرهنگی و اجتماعی قرار می‌گیرند و بیگانگان نمی‌توانند بنیان جامعه را که خانواده است، متزلزل کنند. (www.hawzah.net)

امنیت محله: امام^(ره) همیشه به این نکته تأکید می‌کرد که مساجد سنگر است و مساجد را خالی نکنید. اگر در یک محله مکان‌های ایجاد امنیت وجود داشته باشد، افراد در هر شرایطی احساس امنیت می‌کنند و از محله‌ی خود به‌عنوان مکان امن برای رسیدن به اهداف ملی و فراملی استفاده می‌کنند. محله، دارای چند مکان مقدس است که اگر این مکان‌ها را با آرامش توأم کنیم، انسان‌های مدافع ملت را تقویت می‌کنیم. همان‌هایی که از این مکان‌های مقدس «مسجدها، حسینیه‌ها و زورخانه‌ها» بپا خاستند و درخت انقلاب را رشد دادند. پس محله‌ها محور میدان‌های مبارزه‌ی حق علیه باطل هستند. (صحیفه‌ی امام، جلد ۱۷: ۵۵-۵۶)

امنیت ملی: طبق بیانات امام^(ره) زمانی که امنیت در یک کشور وجود داشته باشد و مردم در صلح و آرامش بسر ببرند و شورش‌های داخلی ایجاد نشود، ساختار زیربنایی ملت انسجام یافته است و این ملت، این دولت و حکومت ناگسستنی است و در برابر قدرتمندترین کشورها و دسیسه‌های آنها جا خالی نمی‌کند و هرگز سرزمین خود را فدای برنامه‌های منفعت‌جویانه‌ی بیگانگان نمی‌نماید. این امنیت از مهم‌ترین منافع ملی و اهداف ملی است که مسئولان کشور در رأس برنامه‌های خود باید به آن توجه داشته باشند. ملتی که امنیت برایش وجود داشته باشد، تا آخرین قطره‌ی خون خود از چارچوب سرزمین برای حفظ مال و جان و ناموس خود دفاع می‌کند. وصیت امام به مجلس و شورای نگهبان و دولت و رئیس‌جمهور و شورای قضایی، این است که در مقابل احکام خدا متعال خاضع بوده و تحت تأثیر تبلیغات بی‌محتوای قطب ظالم چپ‌اولگر سرمایه‌داری و قطب ملحد اشتراکی و کمونیستی واقع نشوند و به مالکیت و سرمایه‌های مشروع با حدود اسلامی احترام بگذارند و به ملت اطمینان دهند تا سرمایه‌ها و فعالیت‌های سازنده به کار افتند و کشور را به خودکفایی کامل و صنایع سبک و سنگین برسانند. (امام خمینی، ۱۳۶۲: ۸۲)

در این صورت است که مردم با حسن رفتار مسئولان و ایجاد اطمینان از سوی آنها، به امنیتی که دنبال آن هستند، دست می‌یابند و مدافع آنها می‌شوند و امنیت ملی در جهان با کمک ملت و به پشتیبانی دولت و ملت حاصل می‌شود.

امنیت بین‌المللی (جهانی): در خصوص امنیت بین‌المللی امام می‌گوید: ملت‌های مسلمان با همکاری یکدیگر باید در جهان امنیت خود را مستحکم کنند و با قاطعیت تمام، منافع خود را دنبال کنند و از بیم دشمن در خانه قرار نگیرند که دشمن به دنبال همین است. امام به گروه‌های مسلمان که از روی اشتباه به غرب و احیاناً به شرق تمایل نشان می‌دهند و از منافقان طرفداری می‌کنند و به مخالفان و بدخواهان اسلام از روی خطا و اشتباه گاهی دست یاری می‌هند، می‌گوید: بر سر اشتباه خود پافشاری نکنند و با شهادت به دنبال ایجاد امنیت برای مسلمانان در عرصه‌ی جهانی باشند و این مستضعفانند که تاریخ را از شر مستکبران نجات می‌دهند و اسلام و مسلمانان را در جهان سرفراز می‌کنند. (همان، ۷۵)

البته امام در مورد امنیت ملی در عرصه‌های مختلف هم بسیار به مسئولان سفارش کرده است از جمله: امام در کتاب جنگ و دفاع خود چنین می‌گوید: اگر بر قلمرو اسلام از استیلای سیاسی و اقتصادی که منجر به اسارت سیاسی و اقتصادی شود و باعث ضعف اسلام و مسلمین، ترسی باشد، دفاع واجب است؛ چون امنیت سیاسی و اقتصادی در خطر می‌افتد. اگر روابط سیاسی دولت‌های اسلامی با بیگانگان موجب تسلط آنان بر سرزمین مسلمانان شود و موجب اسارت سیاسی مسلمین گردد، بر رؤسای دولت‌ها حرام است که چنین مناسبات و روابطی داشته باشند و پیمان‌هایشان باطل است. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۲۳)

ایشان در ادامه می‌افزاید: در صدر کارها، عدالت اجتماعی باید جاری شود و از ستمگری و چپاول جلوگیری شود. امروز چون قرن اتم است، بعضی روش‌ها کهنه شده و اسلام مخالف نوآوری نیست. اگر مراد از مظاهر تمدن، نوآوری‌ها و اختراعات و ابتکارات و صنعت‌های پیشرفته باشد، اسلام و هیچ مذهب توحیدی دیگری مخالف آنها نیست، بلکه امنیت را برای فرهنگ و اقتصاد فراهم می‌آورد. اگر مراد از تجدد، آزادی در تمام منکرات باشد، تمام ادیان با

آن مخالفند؛ اگرچه غربی‌ها آن را گسترش می‌دهند، ولی تهدیدی علیه امنیت فردی و اجتماعی به حساب می‌آید. (وصیت‌نامه‌ی امام، ۱۳۶۱)

در جایی دیگر می‌گوید: از امور بسیار با اهمیت و سرنوشت ساز، مسأله‌ی مراکز تعلیم و تربیت از کودکان تا دانشگاه‌هاست. ملت باید بدانند آنچه به ایران و اسلام ضربه‌ی مهلک زده است، قسمت عمده‌اش از دانشگاه‌ها بوده است. اگر دانشگاه‌ها و مراکز تعلیم و تربیت دیگر، با برنامه‌های اسلامی و ملی در راه منافع کشور به تعلیم و تربیت پردازند، هرگز کشور ما به دام استعمارگران اسیر نمی‌شود و امنیت آن تضمین می‌شود. (همان) در شکل شماره‌ی ۳ به برخی از موارد و توصیه‌های امام در زمینه‌ی امنیت در عرصه‌های مختلف، مندرج در وصیت‌نامه‌ی ایشان اشاره شده است:

شکل شماره شماره‌ی ۳: توصیه‌های امام در زمینه‌ی امنیت در عرصه‌های مختلف (ترسیم از نگارندگان)

به عقیده‌ی امام^(۹)، یکی از مسئولیت‌های دولت در راه رسیدن به امنیت اقتصادی، تأمین اجتماعی است. هدف اساسی تأمین اجتماعی علاوه بر برابری در میان افراد، ایجاد امنیت است.

از این‌رو، سطح زندگی افراد نباید چنان از هم فاصله داشته باشد که یک نفر از همه‌ی امکانات و ثروت‌ها برخوردار و دیگری به نان شب خود محتاج باشد. (صحیفه‌ی نور، جلد ۸: ۳۶-۳۹)

یکی از دلایل تأکید امام برای خودکفایی و تولید نیازمندی‌های ضروری مردم، برخورداری عموم از زندگی مناسب‌تر است تا توازن در جامعه برقرار گردد. آزادی و امنیت فرهنگی در کنار ایجاد شرایط مطلوب برای فعالیت‌های آزاد اقتصادی، می‌بایست بر تحقق امنیت و آزادی‌های فرهنگی نیز تأکید کرد. از مصادیق بارز امنیت فرهنگی، برخورداری از آزادی سیاسی است. اگر آزادی نباشد، افراد و گروه‌ها نمی‌توانند به راحتی اندیشه و نظر خود را منتقل نمایند و در نتیجه، قدرت ابتکار و خلاقیت افراد از بین می‌رود. امام خمینی آزادی مردم در اظهار عقیده و نظرشان را از خصوصیات یک مملکت متمدن می‌داند. (امام خمینی، ۱۳۷۱: ۳۴۶)

ایشان در فرازی دیگر، از اهل قلم می‌خواهد که به مردم بگویند: اسلام برای ملیت خاصی نیست و ترک و فارس و عرب و عجم ندارد. اسلام متعلق به همه است و نژاد و رنگ و قبیله و زبان در این نظام ارزش ندارد. (امام خمینی، ۱۳۵۷: ۳۲)

امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران و رویکردهای امنیتی ایران از دیدگاه امام خمینی (ع):

امام راحل (ع) با ارزیابی دقیق از وضعیت جامعه‌ی بعد از انقلاب و درک صحیح این نکته که تضمین و تأمین امنیت واقعی کشور به شیوه‌ی رژیم سابق از رهگذر توسل به ارباب و سرکوب به هیچ روی امکان‌پذیر نیست، بر آن شد تا از توان و شور انقلابی ایجادشده در جامعه و به‌ویژه در قشر فعال و پویای جوان در راستای برقراری نظم و آرامش بهره‌جوید. ایشان با درک این واقعیت که جوان نیاز به طرح خود و کسب شخصیت دارد، با طراحی نهاد بسیج مستضعفین، به این نیاز پاسخ منطقی داد و از سوی دیگر، با بهره‌گیری از ارزش‌های نهادینه و درونی شده در جمع جوانان انقلاب، کوشید تا به بهترین وجه امنیت جامعه را در برابر تهاجم دشمنان تضمین نماید. تجربه‌ی موفق مشارکت مردم در عرصه‌ی تأمین امنیت در قالب نهاد کارآمد بسیج در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران به‌ویژه دفاع مقدس، ضمن تأیید اندیشه‌ی امام، به خوبی نشان داد که پویایی امنیت جهان در حال توسعه را تنها در رابطه با تقویت و تحکیم زمینه‌ی داخلی باید جست، چه آن‌که شرایط داخلی نهایتاً

منبع اصلی آسیب‌پذیری در برابر تهدیدها (یا چالش‌های) خارجی است و کشورهای در حال توسعه (نظیر ایران) اگر خواهان مقابله با این عوامل و تهدیدها هستند، باید شرایط داخلی خود را بهبود بخشند. بدیهی است که در صورت بی‌توجهی به این مهم، در کشورهای جهان سوم به‌رغم برخورداری از قدرت نظامی رسمی، دستگاه امنیت داخلی و ثروت ناشی از منابع اقتصادی، اغلب هم‌چنان گرفتار ضعف و ناکارآمدی در عرصه‌ی امنیت باقی خواهند ماند. امام با در نظر داشتن این اصل بنیادین، همواره بر وحدت کلمه و حضور گسترده‌ی مردم و به‌ویژه نسل جوان در صحنه تأکید داشت و از این‌رو، نهاد بسیج را چونان بهترین بستر برای تأمین و تحقق این مهم، عزیز و گرامی می‌داشت: «رحمت و برکات خداوند بزرگ بر بسیج مستضعفان که به حق پشتوانه انقلاب اسلامی است» و تضعیف امنیت نظام و افزایش آسیب‌پذیری آن را با کناره‌گیری و انزوای این گروه از صحنه، در ارتباط مستقیم می‌دید: «بالا تر از ذخایر تحت‌الارضی، ذخایر فوق‌الارضی این جوان‌های ما هستند. جوان‌های ما را دارند می‌برند، جوان‌های ما را دارند اغفال می‌کنند، به آنان تزریق می‌کنند که هر بدبختی که شما دارید، از اسلام است.» مجموعه‌ی تحولات پرشتاب کنونی و ورود متغیرهای متعدد در صحنه‌ی امنیتی کشورها، مدیران سطوح بالا را وادار می‌سازد تا از الگوها و روش‌های سستی خود در اداره‌ی امور امنیتی کشور فاصله بگیرند و با در نظر گرفتن مجموعه‌ی تغییرات محیطی، راهبردی و سیاست‌های منسجمی را برای حفظ امنیت در کشور خود اتخاذ نمایند. (کلاهچیان، ۱۳۸۴: ۶۲)

منظور از راهبرد امنیت ملی «سیاست‌ها و الگوهایی است که از طریق آن کشور در صدد فراهم آوردن شرایط لازم برای تأمین امنیت خود می‌باشد.» در هرگونه دکترین یا راهبرد امنیت ملی، می‌بایست از یک سو آرامش خاطر برای شهروندان مورد توجه قرار بگیرد و از سوی دیگر، تلاش گردد تا اقتدار ملی در پرتو امنیت دولت تجلی یابد. ایجاد سستی در هر یک از دو طرف، به بهای تنزل در امنیت ملی و عدم ظهور کامل این مفهوم در تعاملات موجود میان دولت و ملت خواهد بود. (ولی‌پور زرومی، ۱۳۸۳: ۳۳)

در این میان، در جمهوری اسلامی ایران به دلایل مختلف تاکنون یک راهبرد جامع بلندمدت با نام «راهبرد امنیت ملی» با یک راهبرد ملی که به صورت مدرن و جامع در راستای منافع و اهداف ملی تهیه و

تدوین شده باشد، مورد استفاده قرار نگرفته است. در دهه‌ی اول انقلاب، حاکم بودن شرایط انقلابی و ویژگی‌های خاص حاکم بر آن و همچنین شروع جنگ تحمیلی، از مهم‌ترین دلایل عدم توجه به تهیه و تدوین چنین راهبرد بلندمدتی بوده است، اما در دو دهه‌ی دیگر که می‌بایستی این راهبرد تهیه شود، نه تنها این مهم انجام نگردید، بلکه سیاست‌های داخلی و خصوصاً سیاست خارجی کشور از عوامل داخلی و شرایط خاص محیط بین‌المللی به صورت مقطعی برنامه‌ریزی و پیگیری می‌شده است و حتی در شرایطی سیاست خارجی کشور به صورت عکس‌العمل‌های مقطعی به تهدیدات و محرک‌های خارجی بوده است. در نتیجه، در زمینه‌ی بررسی رویکردهای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، صاحب‌نظران مختلف با در نظر گرفتن شرایط حاکم، نظرات متعددی را ارائه نموده‌اند. چنان‌که در سخنان امام خمینی نیز به وضوح بر آن تصریح و تأکید شده است، به نظر می‌رسد که اجماع نخبگان بر روی آزادی و امنیت می‌تواند در تثبیت و نهادینه ساختن آن دو در جامعه نقش مهمی ایفا کند و آزادی و امنیت به صورت مطلوب‌تری تأمین شود. به‌رغم این‌که امام خمینی به درستی معتقد به بدیهی بودن مفهوم آزادی است، اما تلقی‌های مختلفی از آن وجود دارد که گاه با نگاهی سطحی به آزادی همراه است و گاه نگره‌هایی در آن می‌توان یافت که با فرهنگ و آداب و رسوم جامعه‌ی ما متفاوت است. در چنین شرایطی شاید نتوان در عمل، تعامل آزادی و امنیت را مشاهده نمود، بلکه به نوعی حتی تقابل این دو نیز مشاهده می‌شود. از این رو، دیدگاه تعامل‌گرایانه در باب آزادی و امنیت زمانی در عمل مشهود خواهد بود که اجماعی نسبت به این مفاهیم در میان نخبگان شکل بگیرد. افزون بر آنچه در تعامل آزادی و امنیت ذکر شد، به باور امام خمینی راه رشد و ترقی و پیشرفت جامعه نیز مبتنی بر داشتن امنیت و برقراری آرامش در جامعه است. به‌طوری که ایشان تصریح می‌کند: خود شما باید همراهی کنید تا... مملکت آرام بشود. وقتی آرام شد، آن وقت می‌شود این را مثلاً تعمیر کرد، این را اصلاح کرد، آسفالت درست کرد، مدرسه درست کرد. همه‌ی چیزها تابع این است که یک آرامشی باشد. ان‌شاءالله امیدوارم که این آرامش پیدا بشود. (صحیفه‌ی نور، ۱۳۶۸: ۲۷)

ایجاد امنیت در جامعه بر عهده‌ی نیروهای اطلاعاتی، قضایی، انتظامی و نظامی و در درجه‌ی بعد بر عهده‌ی تمامی مردم است. هنگامی که مرزهای کشور مورد تهاجم قرار گرفت، همگان باید برای دفاع برخیزند. حمایت از نیروهای مسلح، وظیفه‌ای است که مردم باید انجام دهند. در باب مراکز اطلاع‌رسانی و رسانه‌های گروهی نیز امام خمینی معتقد است: رادیو و

تلویزیون یک دانشگاه عمومی است که باید مردم را تربیت کند و همه‌ی افرادی که آگاهی و توانایی دارند، باید از فرصتی برابر با دیگران برخوردار باشند تا بتوانند برای رساندن طرح‌ها و پیشنهادات خود به مردم، بهره ببرند. (صحیفه‌ی نور، ۱۳۶۸: ۲۰۳)

طبق این سخن امام، رسانه‌های عمومی علاوه بر ارتقای آگاهی جامعه، وظیفه‌ی انتقال دیدگاه‌های مردم را نیز عهده‌دار هستند. افزون بر آن، صدا و سیما را مرکزی برای دفاع از حقوق مظلومان و راهی برای تحقق امنیت و آزادی می‌داند. (صحیفه‌ی نور، ۱۳۶۸: ۹)

از گفته‌های امام در رابطه با امنیت ملی می‌توان چنین برداشت کرد که قدرت و امنیت جمهوری اسلامی ایران تا حد زیادی وابسته به مواضع انقلابی و ایدئولوژیکی آن در سطح منطقه و نظام بین‌الملل بوده و در آینده ادامه‌ی این مواضع ضامن اصلی امنیت ایران و عامل اصلی قدرت و توسعه‌ی کشور خواهد بود. بر این اساس، دست‌کم دو رویکرد امنیتی را از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون می‌توان در جلد ۱۰۱ ملاحظه نمود که مفاد آن در شکل ۴، نشان داده شده است:

رویکردهای امنیتی ایران پس از انقلاب							
رویکرد دوم			رویکرد اول				
تأکید بر ابعاد داخلی و اقتصادی امنیت ملی	رد نگرش سخت‌افزاری به امنیت ملی	تأکید بر درون‌گرایی دینی؛ یعنی ضمن‌تعریف ارزش‌های دینی ابتدا باید در داخل تمدن‌سازی شود.	تداوم روندهای گذشته در سیاست خارجی و تفسیر فراملی از امنیت	اولویت امنیت حکومت و نهادهای حکومتی بر امنیت مردم	تأکید کمتر بر عوامل داخلی و اقتصادی به دلیل تمرکز بر امنیت سخت‌افزاری	امنیت سخت‌افزاری؛ نگرانی در رابطه با تهدیدهای نظامی خارجی	نگرش ارزشی - فرهنگی به امنیت ملی

شکل شماره‌ی ۴ - رویکردهای امنیتی در ایران پس از انقلاب اسلامی (ترسیم از نگارندگان)

هم‌چنان که ملاحظه می‌شود، نگرش‌های امنیتی گفتمان نوین در تضاد با گفتمان اول قرار دارد. (علی‌نقی، ۱۳۸۰: ۲۰) بنابراین، امنیت و بخصوص امنیت پایدار برای بقای حکومت و دولت - ملت عنصری اساسی تلقی می‌شود.

اندیشه‌ی دفاعی از دیدگاه امام خمینی (ره):

امام خمینی (ره) در رابطه با مسأله‌ی دفاع می‌گوید: «...آن‌که به همه‌ی ما فرمان داده است، خداست. فرمانده همه خداست. اوست که دفاع را واجب کرده است، برای رفع فتنه، مقاتله را واجب کرده است، امر کرده است و اوست که فرمانده کل قواست.» (صحیفه‌ی نور، ۱۳۶۴: ۲۳)

ایشان در کتاب تحریرالوسیله فصل مستقلی را به دفاع اختصاص داده و در آن دفاع را بر همه واجب دانسته است. هم‌چنین در پیام برائت در سال ۱۳۶۷ می‌گوید: «جهاد فی سبیل‌الله در رأس تمام احکام است که آن حافظ اصول است... که در صورت قعود از جهاد منتظر عواقب آن باشید، از ذلت و اسارت و برباد رفتن ارزش‌های اسلامی و انسانی و نیز از همان چیزها که خوف آن را داشتید، از قتل عام صغیر و کبیر و اسارت ازواج و عشیره و بدبهی است که همه‌ی اینها پیامد ترک جهاد، بخصوص جهاد دفاعی است.» ایشان اظهار می‌دارند: «مسأله، مسأله‌ای نیست که ما می‌خواهیم جنگ بکنیم. ما می‌خواهیم دفاع مقدس بکنیم؛ یعنی ما می‌خواهیم از آبروی اسلام، از آبروی کشور اسلامی دفاع بکنیم. این یک دفاع است که عقل و اسلام هر دو با آن موافقت.»

این طرز تفکر از سوی راهبردشناسان و سیاستمداران بین‌المللی مطرح می‌شود که دیگر زمان «اصل بودن سیستم دفاعی» برای تأمین امنیت و بقای نظام‌های حکومتی گذشته و اقتصاد حرف اول را در امنیت ملی می‌زند. نتیجه‌ی منطقی چنین تحلیلی آن است که کشورهای جهان سوم که با مشکلات اقتصادی متعددی دست به گریبان هستند، باید حجم نیروهای مسلح خود را کاهش دهند و به دنبال آن، شعارهایی هم‌چون صلح پایدار جهانی، ثبات بین‌المللی و منطقه‌ای، خلع سلاح عمومی، نظم نوین جهانی و... مطرح می‌شود، اما تمام این شعارها خام و فریبنده است و عمل چیز دیگری است، نسل‌کشی، مسلمان‌کشی در بوسنی، اختناق در الجزایر و لشکرکشی آمریکا به خلیج فارس و... تمام این اقدامات با ادعای فوق مخالف است. این تحلیل‌ها بر بعضی افراد ساده‌دل یا

مرعوب، آگاهانه یا ناخودآگاه تأثیر گذاشته است، اما نظر امام در این باره آن است که «جنگ ما جنگ ایمان و رذالت بود و این جنگ از آدم تا ختم زندگی ادامه دارد. جنگ ما جنگ حق علیه باطل است و ادامه دارد. جنگ جنگ تا رفع فتنه در جهان؛ یعنی باید کسانی که تبعیت از قرآن می‌کنند، در نظر داشته باشند که باید تا جایی که قدرت دارند، به نبردشان ادامه دهند تا این‌که فتنه در عالم برداشته شود.» (صحیفه‌ی نور، ۱۳۶۳: جلد ۱۹)

ایشان می‌افزاید: «ما الان که با قدرت‌های بزرگ دنیا مواجه هستیم، وضعیت دفاعی داریم؛ یعنی ما از آن چیزهایی که نهضت ما و قیام ما برای ما هدیه آورده است و از اهداف اسلامی و از کشور اسلامی خودمان و از تمام چیزهایی که مربوط به کشور است، در حال دفاع هستیم.» (صحیفه‌ی نور، ۵۹/۱/۲۹: جلد ۱۳)

حضرت امام این سخنان را در روز ارتش بیان نمود که وظیفه‌ی سنتی و فعلی آن دفاع از مرزهای سیاسی کشور است. به تعبیر دیگر، هرچند هدف دفاع از اسلام و دفاع از کشور از لحاظ نظری قابل انفکاک و تقسیم است، اما در عمل، این دو رسالت، دو روی یک سکه و تفکیک‌ناپذیر هستند. در اندیشه‌ی امام^(ره) به هنگام دفاع از کشورهای اسلامی، فرقی بین مسلمین و تابعیت اعتباری آنان از حکومت‌های مختلف نیست. ایشان در پاسخ به استفتاء یکی از مسلمانان تبعه‌ی لبنان که به ایران مهاجرت کرده است، حضور در جبهه‌های ایران و عراق را برای تمام مسلمانان مادام که به حد کفایت نرسد، واجب دانسته‌اند و فرقی بین مسلمانان قائل نیستند. هم‌چنین در پاسخ به استفتاء دیگری که می‌پرسد: «آیا نبرد با دشمنان متجاوز، بر مردم همان شهر یا کشور واجب است یا بر همه‌ی مسلمین؟» می‌فرمایند: «دفع دشمن متجاوز بر همه‌ی مسلمانان جهان واجب کفایی است.» (استفتانات امام، جلد یکم، مسأله‌ی ۳)

عقیده‌ی دفاع متقابل مسلمانان از یکدیگر و ابراز آن توسط امام^(ره) منحصر به مقطع خاصی نبوده است. سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و پیام‌های ایشان از آغاز مبارزات‌شان از سال ۱۳۴۲ سرشار است از حمله به رژیم صهیونیستی. رژیم صهیونیستی به‌عنوان نماد دشمنی با ملت اسلام همه‌جا مورد حمله‌ی امام قرار داشته است. دفاع از ملت و مسلمانان فلسطین را که مورد تهاجم مشتی

صهیونیست قرار گرفته، از عمده‌ی واجبات و ضروریات همه‌ی مسلمین معرفی می‌کنند. ایشان در مصاحبه‌ای که با خبرنگاران سازمان «الفتح» داشتند، بیان می‌کند: «هنگامی که می‌بینید خون‌های برادران و خواهران مسلمان شما در سرزمین مقدس فلسطین جاری است و هنگامی که مشاهده می‌کنید سرزمین‌های ما به دست صهیونیست‌ها ویران گشته است، در این شرایط هیچ راهی جز ادامه‌ی جهاد نمی‌ماند و بر همه‌ی مسلمانان واجب است که کمک‌های مادی و معنوی خود را در این جهاد صرف کنند و خداوند پشتیبان اراده‌هاست.» (امام خمینی، ۱۳۶۶: ۴۳)

در آستانه‌ی ۳۱ مرداد روز صنعت دفاعی، وزیر وقت دفاع سردار سرتیپ پاسدار وحیدی گفت: «فرمان تشکیل بسیج مستضعفان و ارتش بیست میلیونی، تأکید بر خودکفایی صنایع دفاعی و عدم هرگونه وابستگی به بیگانگان در این زمینه، فرمان تاریخی برای نجات کردستان و پایان دادن به محاصره‌ی شهر پاوه، فرمان تاریخی امام برای شکستن حصر آبادان و تعیین راهبرد دفاع همه‌جانبه، نشان از عمق اندیشه‌ی دفاعی امام خمینی (ره) برای مهار تهدیدات و حفظ و افزایش اقتدار ملی داشت.» سردار وحیدی، بهره‌مندی از منابع معنوی قدرت را از دیگر ویژگی‌های امام برشمرد و گفت: «او در سایه‌ی تعالیم نورانی اسلام و قرآن و تمسک عملی به سیره‌ی نبوی و علوی، جام جان‌ها را از شراب شور و شعور و شهادت پر کرد و لب‌های بسته را با واژه‌ی تکبیر سرخ الله اکبر گشود و جهانیان را از قعر خرافه و خفتن تا بام آگاهی و برج بیداری رساند و جهان اسلام را به حرکت و جهاد فی سبیل الله علیه ظلم و فساد فراخواند.» (وحیدی، ۱۳۹۳)

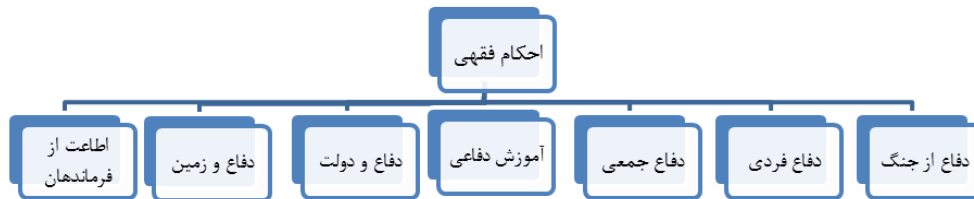
دفاع فردی: از نظر امام، انسان اگر گمان کند یا احتمال عقلانی بدهد که جان و مالش در معرض خطر و در اسارت دشمن قرار دارد، باید تا جایی که در توان دارد، بصورت فردی و شخصاً از خود دفاع کند. اگر دفع مهاجم برایش ممکن نباشد، در مورد ترس بر جان و عرض واجب است از دیگری کمک بخواهد. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۲۳) بنابراین، جایی که امام به دفاع از خود تا این حد بها داده است، قطعاً به دفاع از جامعه به صورت مضاعف اهمیت داده و می‌گویند: دفاع از مرز و بوم در برابر دشمن برای همه‌ی افراد به صورت فردی واجب است، بخصوص در جایی که اسلام در معرض خطر باشد. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۲۳-۱۲۴)

دفاع جمعی: بنا بر نظر امام، اگر ترس از هجوم بیگانگان به یکی از دول اسلامی وجود داشته باشد، بر تمام دولت‌های اسلامی واجب است به هر وسیله‌ی ممکن از آن دفاع کنند. اگر بعضی از رؤسای دولت‌های اسلامی موجب نفوذ سیاسی یا اقتصادی بیگانگان بر مملکت اسلامی شوند، به طوری که از این نفوذ بر اساس اسلام یا بر استقلال مملکت خدشه وارد شود، باید از مقامش عزل شود و بر امت اسلامی تکلیف است که ولو با مقاومت منفی مانند ترک معاشرت و ترک معامله با او و رو گرداندن از او به هر وجهی که ممکن است، او را مجازات نمایند و در اخراج او از تمام شئون سیاسی و محروم نمودن او از حقوق اجتماعی، اهتمام ورزند. (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۱۲۳-۱۲۴)

وجوب دفاع و استقامت از نظر امام^(د):

امام خمینی^(د) در خصوص دفاع از سرزمین و وطن اسلامی معتقد است: «اکنون وظیفه‌ی همه‌ی مسلمانان و علما و روشنفکران و دانشگاہیان است که برای دفاع از اسلام و حفظ احکام حیات بخش آن که ضامن استقلال و آزادی است، از میهن خود که مهد بزرگان و آزادی خواهان است، دفاع کنند. وظیفه‌ی ما این است که از اسلام صیانت کنیم و حفظ کنیم اسلام را. چه کشته شویم یا بکشیم، به تکلیف عمل کرده‌ایم.» ایشان می افزاید: «امیدوارم هم در میدان تحصیل و هم در میدان دفاع از اسلام که بر هر زن و مرد، کوچک و بزرگی از واجبات است، مجاهده کنید. قوای خودتان را مجهز کنید و تعلیمات نظامی را یاد بگیرید و به دیگران هم یاد بدهید. انشاءالله یک ارتش بیست میلیونی داشته باشید، تا بتوانید از توطئه‌های بیگانگان جلوگیری کنید. ملتی که بخواهد شرافت خودش را حفظ کند، باید اسلام را که مبدأ همه‌ی شرافت‌هاست، حفظ کند. این ملت باید علاوه بر جهاد، استقامت در جهاد داشته باشد و از دشمنان نهراسد.» (امام خمینی، ۱۳۶۸: ۵۰)

احکام فقهی جنگ و دفاع از نظر امام خمینی (ره):

شکل شماره ۵: احکام فقهی جنگ و دفاع (ترسیم از نگارندگان)

حضرت امام خمینی (س) در زمان دیگر می‌فرماید: «انسان حق دارد از خودش و مالش و حریمش در هنگام هجوم دیگران دفاع نماید. اگر به متعلقان کسی هجوم آورده شود، واجب است از آنها دفاع کند، هرچند به کشته شدن دشمن منجر شود، دفاع واجب است. اگر دشمنی به مرز و بوم مسلمانان هجوم آورد، بر مسلمانان واجب است که با بذل جان و مال خود دفاع کنند. دفاع از اسلام و کشور اسلامی و اموال و نوامیس واجب کفایی است. تعلیم فنون نظامی از ارزش بالایی برخوردار است. بر همه‌ی نیروهای مسلح اطاعت از فرماندهان ضروری است. در هنگام درگیری در کشور، بر همه واجب است نیروهای نظامی را حمایت کنند، هم از لحاظ مادی و هم از لحاظ کمک رسانی و امداد در میدان جنگ. همه می‌دانیم مادامی که ملت پشتیبان مجلس و دولت و قوای مسلح هستند و دولت و مجلس و قوای مسلح در خدمت ملت می‌باشند، هیچ قدرتی توانایی آسیب رساندن به این نظام مقدس را ندارد.» (امام خمینی، ۱۳۶۸: ۱۱۳)

اندیشه‌ی دفاعی در حاکمیت جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه امام (ره):

در دیدگاه‌های دیگر امام (ره) درباره‌ی دفاع، دو مفهوم کلیدی را می‌توان تشخیص داد. دفع تجاوز از کیان اسلام و میهن اسلامی و تدبیر بازدارندگی. البته تحلیلی دقیق‌تر نشان می‌دهد که این مفهوم کلیدی مفهوم عزت در اسلام و قرآن کریم است. والله العزه و لرسوله وللمؤمنین.... (منافقون: ۸) بنا بر نظرات امام، اندیشه‌ی دفاعی هرچه باشد، اندیشه‌ای درباره‌ی پدیده‌های حاکمیتی اسلام است. پدیده‌ی حاکمیتی نیز هرچه باشد، در جامعه‌ی اسلامی تحقق می‌یابد. بنابراین، نقطه‌ی آغاز

بررسی چپستی اندیشه‌ی دفاعی نظر به جامعه‌ی ارزشی جمهوری اسلامی ایران بوده و هدف شناخت چپستی آن است. در اسلام برتری و فضیلت دفاع و دفع دشمن خدا به گونه‌ای است که حتی دوری‌کنندگان از آن با بی‌اعتقادی به توحید و معاد مقایسه شده‌اند و مسلماً فرد مسلمانی که بی‌اعتقاد به خدا و روز قیامت باشد، دیگر هیچ تردیدی وجود نخواهد داشت که در لحظه‌ی حساس و در صورت نیاز به دفاع از کیان اسلامی، نتوان به اراده‌ی وی برای شرکت در جهاد اطمینان داشت. اگر جنگیدن برای احقاق یک حق یا دفاع از آن باشد یا اگر برای دفع تجاوز صورت پذیرد، نقش عنصر انسانی و اراده و باور نیروی انسانی برای تحقق پیروزی، آن‌چنان غرورآفرین خواهد بود که هیچ عنصر دیگری جایگزین آن نخواهد بود. همین روحیه و شور انسانی پایه‌ای است برای استفاده‌ی بهینه و حداکثری از ابزارهای جنگی و تجهیزات رزمی. در چنین شرایطی چه بسا یک رزمنده‌ی با اراده و مصمم با وجود نبود ابزارهای پیشرفته و با محدودیت‌های ابزاری، اجتماعی، سیاسی و مادی، امکان کسب پیروزی در مقابل کسانی را بیابد که از هر لحاظ در شرایط مادی برتری قرار دارند. (فیروزآبادی، ۱۳۸۷: ۲)

از نظر امام^(ره)، روحیه مهم‌ترین عامل در جنگ‌ها و یکی از اصول پیروزی به‌شمار می‌آید. روحیه‌ی ملی مردم یک کشور در باورها، اعتقادات، ارزش‌ها و فرهنگ عمومی کشورها ریشه دارد.

نتیجه‌گیری

موضوع مورد بحث این مقاله، بررسی آرا و دیدگاه‌های امام خمینی^(ره) پیرامون دو مقوله‌ی امنیت و دفاع می‌باشد که در زمره‌ی موضوعات مهم در مباحث سیاسی و اجتماعی به‌شمار می‌آیند. بدون تردید امام خمینی جزو شخصیت‌های کم‌نظیری است که در طول تاریخ اسلام و ایران با ارائه‌ی دیدگاه‌های فلسفی و فقهی خود منشأ تحولات عمیق و گسترده‌ای در مقیاس ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی بوده و نظریه‌های ایشان اثرات غیرقابل انکاری در ساختار سیاسی و اجتماعی ایران و جهان اسلام داشته است.

مطالعه پیرامون دیدگاه‌های سیاسی ایشان نشان می‌دهد که مبانی و اصول مرتبط با دو موضوع «امنیت» و «دفاع» را می‌توان در چارچوب فلسفه و فقه سیاسی ایشان به‌دست آورد و

در لابه‌لای متون و تألیفات ایشان هم‌چون کتاب ولایت فقیه، کتاب تحریرالوسیله و سپس مجموعه گفتارها، مصاحبه‌ها و استفتائات ایشان در مجموعه‌هایی چون صحیفه‌ی نور و وصیت‌نامه‌ی ایشان ملاحظه کرد. بدیهی است مجموعه نظریات و آثار مکتوب و غیرمکتوب ایشان به نوبه‌ی خود ریشه در منابع دست اول اسلامی نظیر قرآن کریم و سنت پیامبر و ائمه اطهار علیهما السلام دارد.

نتایجی که از بررسی و تحلیل محتوای آرا و نظریات امام خمینی (ره) در رابطه با دو موضوع امنیت و دفاع طی مقاله‌ی حاضر به دست آمده و قابل جمع‌بندی است، نشان می‌دهد: اولاً موضوعات یادشده در دیدگاه ایشان مشتمل بر طیف گسترده‌ای در مقیاس‌های فردی، خانوادگی، محلی، ملی و فراملی است و در حوزه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی و قابل طرح بوده و صرفاً به موضوعات نظامی و سخت‌افزاری محدود نمی‌شود. ثانیاً آرای ایشان در این زمینه واجد برخی صفات و شاخصه‌های روشن می‌باشد که در ادامه به طور اختصار به بیان آنها می‌پردازیم:

- ۱) مبانی و ارزش‌های اسلامی: نگاهی به آرای فلسفی و فقهی امام خمینی (ره) نشانگر آن است که اولویت نخست در نظریه‌ی ایشان در زمینه‌ی امنیت و دفاع، عمدتاً معطوف به دفاع از مبانی و آموزه‌های اسلامی است؛
- ۲) اهمیت و جایگاه والای امت اسلامی: از جمله اولویت‌های مهم در نظریه‌ی امام خمینی (ره) پیرامون مقوله‌ی امنیت و دفاع، تمرکز بر آرمان بزرگ امت اسلامی است؛
- ۳) حفظ نظام جمهوری اسلامی: یکی از دغدغه‌های مهم امام خمینی (ره)، توجه و تأکیدات مکرر ایشان در زمینه‌ی لزوم حفظ نظام اسلامی و دفاع از کیان جمهوری اسلامی ایران و دفاع از بقا و امنیت آن است؛
- ۴) مستضعفان: دفاع و حمایت از مستضعفان جهان از دیگر شاخصه‌های نظریه‌ی امام خمینی (ره) در خصوص امنیت و دفاع به‌شمار می‌رود؛

۵) مردم‌گرایی: مسأله‌ی امنیت و دفاع در دیدگاه امام خمینی^(ره)، رویکردی مردم‌پایه داشته و معطوف به نقش توده‌های مردم مسلمان در این زمینه می‌باشد که تبلور عینی آن را در فرمان ایشان مبنی بر تشکیل ارتش بیست میلیونی و سازمان بسیج مستضعفین می‌توان ملاحظه نمود. بنابراین، از دیدگاه ایشان، دفاع از ارزش‌ها، امت و سرزمین‌های اسلامی به‌ویژه نظام جمهوری اسلامی، ضروری و واجب کفایی بوده و دفاع از آنها بر تمامی مردان و زنان مسلمان واجب است و محدود به نهادها و سازمان‌های نظامی و انتظامی نیست؛

۶) آمادگی دفاعی: از جمله توصیه‌های امام خمینی^(ره) در زمینه‌ی امنیت و دفاع، تأکیدات مکرر ایشان خطاب به آحاد مردم و نیروهای نظامی و امنیتی، حفظ آمادگی‌های دفاعی و امنیتی در همه‌ی شرایط و سطوح ممکن است؛

جوان‌گرایی: از جمله شاخصه‌های مهم دیگر نگرش امام خمینی^(ره) در زمینه‌ی امنیت و دفاع، توجه و تکیه به نیروی نسل جوان در جوامع اسلامی در زمینه‌ی دفاع از موجودیت مسلمانان و سرزمین‌های اسلامی می‌باشد.

منابع

فارسی

- ۱- برژینسکی، زیبگنو (۱۳۶۹)، در جستجوی امنیت ملی، ترجمه‌ی ابراهیم خلیلی، تهران: نشر سفیر.
- ۲- بوزان، باری (۱۳۷۸)، مردم، دولت‌ها و هراس، تهران: مرکز مطالعات راهبردی.
- ۳- بصیری، محمدعلی (۱۳۸۰)، تحولات مفهوم امنیت ملی، تهران: اطلاعات سیاسی-اقتصادی سال چهارم، شماره‌ی اول و دوم، فروردین و اردیبهشت.
- ۴- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۹۰)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: انتشارات پاپلی، ۳۳۰.
- ۵- حسن‌پور، محمد (۱۳۸۲)، ناهمگونی قومی و امنیت ملی، تهران: پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، سال سوم، شماره‌ی نهم و دهم.
- ۶- خمینی، روح‌الله (۱۳۵۸/۱۰/۵)، صحیفه‌ی امام، جلد ۱۱، سخنرانی امام در جمع اعضای مؤسسه‌ی مبارزه با اعتیاد: ۴۲۵.
- ۷- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۱-۶۹)، تحریرالوسیله، ترجمه‌ی علی اسلامی، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- ۸- خمینی، روح‌الله (۱۳۵۹/۱/۲۹)، صحیفه‌ی نور، جلد ۱۰.
- ۹- خمینی، روح‌الله (۱۳۵۹/۱/۲۹)، صحیفه‌ی نور، جلد ۸.
- ۱۰- خمینی، روح‌الله، استفتانات، احکام دفاع، جلد یکم: مسأله‌ی ۳.
- ۱۱- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۶)، استفتانات، قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- ۱۲- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۶)، در برابر صهیونیسم، تهران: سپاه پاسداران.
- ۱۳- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۸)، جنگ و دفاع در اندیشه‌ی امام، تدوین مهدی مرندی، تهران: مؤسسه‌ی تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- ۱۴- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۱)، وصیت‌نامه‌ی سیاسی الهی امام خمینی.
- ۱۵- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸)، جنگ و دفاع در اندیشه‌ی امام خمینی (ره) تبیان دفتر بیست و چهارم، تهران: مؤسسه‌ی نشر و تنظیم آثار امام خمینی.

- ۱۶- خمینی، روح‌الله (۱۳۵۷)، صحیفه‌ی نور، ج ۴، ۵۷/۹/۱۶.
- ۱۷- خمینی، روح‌الله (۱۳۵۸)، صحیفه‌ی نور، جلد ۱۰، بیست و هفت شهریور.
- ۱۸- خمینی، روح‌الله (۱۳۶۸)، صحیفه‌ی نور، جلد ۱۹ و ۵.
- ۱۹- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۱)، مجموعه سخنرانی‌های حضرت امام خمینی، همراه با شرح وقایع انقلاب، کوثر: جلد ۱، تهران: مؤسسه‌ی تنظیم و نشر آثار.
- ۲۰- خسروی، علیرضا (۱۳۹۱)، مکتب امنیتی امام خمینی (ره)، تهران: ابرار معاصر.
- ۲۱- روشندل، جلیل (۱۳۷۴)، امنیت ملی و نظام بین‌الملل، تهران: انتشارات سمت، ۱۱.
- ۲۲- عنادی، مراد (۱۳۸۹)، روزنامه‌ی خراسان، ۱۷۶۷۳: مورخ ۲۲ مهر.
- ۲۳- عصاریان‌نژاد، حسین (۱۳۸۵)، اندیشه‌های دفاعی حضرت امام خمینی (ره)، مجله‌ی راهبرد بومی، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۲۴- عصاریان‌نژاد، حسین (۱۳۸۷)، مبانی دفاع نظامی در مکتب امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، متن سخنرانی، دانشگاه امام حسین (ع)، دانشکده اطلاعات.
- ۲۵- علی‌نقی، امیرحسین (۱۳۸۰)، نگاهی به مسائل امنیتی ایران، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- ۲۶- فیروزآبادی، سیدحسن (۱۳۸۷)، تأثیر الگوهای دفاعی انقلاب اسلامی بر حزب‌الله لبنان، تهران.
- ۲۷- فیروزآبادی، سیدحسن (۱۳۹۱)، امنیت پایداری در مکتب امام خمینی (ره)، سخنرانی علمی، تهران.
- ۲۸- کلاهچیان، محمود (۱۳۸۴)، الگوی طراحی استراتژی ملی در جمهوری اسلامی ایران، تهران: فصلنامه مطالعات راهبردی، مجموعه مقالات اولین همایش ملی مطالعات استراتژی در جمهوری اسلامی ایران.
- ۲۹- مایوز، زیو (۱۳۷۹)، امنیت منطقه‌ای، ترجمه‌ی داوود علمایی، تهران: دوره‌ی عالی جنگ سپاه.
- ۳۰- نوروزی، محمدتقی (۱۳۸۵)، فرهنگ دفاعی- امنیتی، تهران: انتشارات سنا.
- ۳۱- وحیدی، احمد (۱۳۹۳)، نقش اندیشه‌ی دفاعی و رهبری در توسعه‌ی فناوری‌های دفاعی، مصاحبه با خبرگزاری فارس.